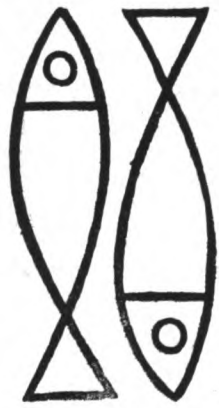

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

EINDHOVEN - E. R. POSTMA

Kinderspel

■ Rond Mt. 11 : 16-19

De reizen van Blériot en Lindbergh waren maar kinderspel vergeleken bij de maanreizen waarvan wij letterlijk getuige zijn. Toch waren zij het begin van een onstuitbare nieuwe ontwikkeling. Ook op dit terrein brak de wetenschap zich onweerstaanbaar baan in het menselijk leven en denken. Wat Johannes' discipelen hem in de evangelie te vertellen hadden over het optreden van de Messias was van geringe betekenis. De Jordaan-profeet had wereldschokkende dingen verwacht — en er gebeurde zo weinig. Toch legt Jezus al evenzeer de nadruk op 't feit dat een nieuwe eeuw zich baan breekt, me geweld, onweerstaanbaar: de kleinste in het Koninkrijk der hemelen is groter dan de grootste der oude profeten, de laatste Elia (vs 11-15). Er gebeurt nauwelijks iets, maar het beslissende begin is er — iets onvoorstelbaar groots is op gang gebracht. President Nixon had inderdaad ongelijk (Billy Graham wees hem daar op), toen hij de maanreis de gróóste gebeurtenis sinds de schepping noemde. Niet dat een mens ergens in de hemelruimte voet op de maan zette, maar dat de God des hemels voet op de aarde zette was van wereldbelang. Je had er toentertijd niet eens t.v. voor nodig om 't „life” mee te maken. En het ging en gaat God om niet minder dan de „animatie”, het tot leven brengen van een ten dode opgeschreven mensenwereld.

■ Wat wilt u nog meer?

Je zou verwachten dat zo'n groots wereldproject de aandacht van de

mensen wel gevangen zou houden en hen ademloos zou boeien. Het werd aangekondigd door de grootste der profeten, profeet in de overtreffende trap. En uitgevoerd — al was 't nog maar een begin — door dé Zoon des mensen, de Mens bij uitstek.

Johannes (Jahweh is genadig) met zijn donder-en-bliksem-preken en Jozua-Jezus (Jahweh redt) aan armen wordt 't evangelie verkondigd — wat wilde men nog meer? Tyrus en Sidon (Izebel!) en Sodom (de dagen van Lot) zouden er zich aan vergaapt hebben, er onderstboven van geweest zijn, zich omgekeerd hebben, er fiducia in hebben gehad (vs 20-24). En dat waren onbesneden heidenen...

Maar voor Israël, 't volk van de levende God, is het op den duur niet meer dan kinderspel. Even zijn ze onder de indruk — dan verveelt 't ze al. En dáárvan is Jezus onder de indruk. Van de verveeldheid van het kerkelijk ongehoor onder de zonen van Abraham. De levende God is nu in hun midden met Woord en tekenen, en ze worden er niet koud of warm van. Na de eerste paar genezingen weten ze 't al wel — 't haalt de voorpagina zelfs van het kerkelijk weekblad niet eens meer. En ze gaan naar huis zoals ze zijn gekomen.

■ De kleine grote-mensen-wereld

Kinderspel. Wat moet Jezus, die zijn leven op het spel zet voor Gods grote plan, verantwoord geweest zijn. De N.V. heeft gelijk: „strafrede tegen de tijdgenoten”. Maar de K.V. ook: „worsteling om Israëls behoud”. Dáár staat Hij voor: Jahweh redt! Dus spreekt Hij ze aan in hun eigen taal: kinderspel.

Op de markten... ja natuurlijk, want in Jeruzalems nauwe straten kun je nauwelijks verstoppertje spelen... Op de markt spelen kinderen, in de kring. Ze spelen, onbewust en ongewild, realistisch het spel van het grote-mensen-leven. Ze spelen kerkje en dopen ernstig op een stoof (als die er nog is) een pop met Jezus' eigen woorden — u verbiedt 't ze toch niet?

En in Jeruzalem of zo spelen ze ook wat ze zien en horen: bruiloftje en begrafenisje. Zo is het leven — van een bruiloft naar een begrafenis... „En dan was ik (natuurlijk, grote mensen, „ik” gaat voorop, ... en dan was ik de bruid, en jij was (tweederangs) 't bruidmeisje — en o ja er moet ook nog een bruidegom zijn natuurlijk.

Maar hoe gaat 't met kinderen? Al gauw heeft een er geen zin meer in en mokt: waarom moet jij altijd de bruid zijn, en dan een vriendinnetje en nog een stel. Een diplomaat stelt voor: begrafenisje. Even gaat 't goed. Maar 't is niet leuk om lijk te zijn — Of misschien toch wel? De aardigheid is er af, zelfs bij de klaagvrouwtjes die 't wel leuk vonden lekker misbaar te maken. Verveeld hangen ze rond, maken elkaar verwijten: jij wou niet bruiloftje spelen — en toen deden we begrafenisje en jij was nog wel klaagvrouw...

Kijk, zegt Jezus, wijzend op het marktplein, zó zijn jullie, grote mensen. Precies als die kinderen. De aardigheid is er af, verveeld kijken jullie toe, en je hebt nog aanmerkingen bovendien.

Toen Johannes kwam en doopte was hij dé profeet (vs 7 v.v.). Hij was als een Elia die Achab in het hol van de leeuw opzocht — voor farizeeën noch romeinse soldaat bang.

Die durfde 't ze aan te zeggen. Hij roept, metterdaad, vasten en boete uit — een boetvaardig leven. Maar al gauw hoor je: hij heeft een boze geest. Op z'n netst: hij is niet goed bij z'n hoofd. Je ziet trouwens wat er van zo'n fanatiekeling terecht komt: nu zit hij in de gevangenis en 't zal hem de kop kosten.

Toen kwam de Zoon des mensen. Mens onder de mensen. Hij stuurt de zondaren niet weg met een „adderengebroed”, maar tafelt bij Levi en Zacheüs. Vriend van jan en alleman. Conclusie: een allemansvriendje, een veelvraat en een drinkebroer.

Ze zijn op geen enkele manier blijvend te vangen. Ze zijn noch van het een noch van het ander onder de indruk. Noch van de boetepreek tegen de zonde noch van Gods menslievendheid (Tit. 3 : 4) tegenover zondaren, noch van het wonder dat beiden samen kunnen gaan, van het wonder dat God kan dónderen vanaf de Sinaï en laten horen: barmhartig is de HEER', en zeer genadig...

■ De domme grote-mensen-wereld

De godsdienstigheid van Johannes gaat hun te ver. Die van Jezus' ook... Hún godsdienst vraagt geen absolute keus en overgave. Ze zijn aan alles al gewend. Ze kennen het hele godsdienstige ritueel van a tot z. Natuurlijk — 't hoort er allemaal bij: boete en vasten, feesten en eten. 't Stond zelfs in de bijbel, de wet en de profeten: sieraad en in zak en as zitten, vreugde-olie en rouw, lofgewaad en een bekommerd hart (Jes. 61 : 3).

Van alles wat. Maar niet teveel. Té is nooit goed. Een beetje boetvaardigheid en een tikkeltje vreugde. Maar alstublieft niet al te serieus, niet te radicaal. Vandaag „hosannah”, en morgen „kruist hem”. Ach ja — 't kostte Johannes en Jezus 't leven — maar wie neemt alles nu ook zo bloed-serieus? God houdt toch zelf ook de zaak netjes in evenwicht?

Een evenwichtige religie.

Daarmee maken ze zich van Johannes en Jezus af.

Erg religieus.

Maar niet erg wijs.

■ Wijsheid spreekt voor zichzelf

Jezus acht het niet nodig zichzelf en Johannes te rechtvaardigen. De wijsheid is gerechtvaardigd op grond van haar werken. Lucas geeft dat zó weer: de wijsheid wordt gerechtvaardigd door al haar kinderen.

Wie is in de bijbel een kind der wijsheid? Ieder die zo wijs is naar God te luisteren, te horen, te ge-hoor-zamen — of Hij nu spreekt door Elia of Eliza, door Johannes of Jezus. Wijs is wie het gehoorde ter harte neemt. En wie het gehoorde ter harte neemt, ziet zijn leven gevuld door Gods mensliefde — als een Levi of Zacheus, en wordt met-ter-daad een ander mens. Dié wijsheid wordt gerechtvaardigd door haar werken, spreekt voor zichzelf.

Nog steeds heeft God zijn wereldproject onder handen. Nog steeds wordt het evangelie aan armen verkondigd. In allerlei toonaarden, in mineur en majeur. Ook in majeur: die al uw zonden vergeeft, uw krankheden geneest, uw leven verlost van de groeve. Wie wijs is zal het evangelie waar zien worden. Wees er wijs mee!

Ds C. H. Lindeboom

4 april 1908 — 12 juni 1972

Nog overrompend kwam het bericht van het overlijden van m'n beste collega Carel Hendrik Lindeboom. Achteraf wordt veel duidelijk: de laatste jaren waren er telkens perioden van inzinking en de moed was er soms uit. Maar dan stond hij 's zondags op de kansel en dan leek het of hij weer helemaal de oude was. Van een broeder aan wiens oordeel ik zeer grote waarde hecht, hoorde ik: we hebben veel goede preken gehoord, maar Lindeboom was meer dan uitnemend, de vólle Boodschap! En nu kwam voor bijna iedereen een einde dat nog niet werd verwacht.

Carel Hendrik Lindeboom werd op 4 april 1908 te Amsterdam geboren. Hij groeide op te Utrecht, waar zijn vader een positie bekleedde bij het christelijk onderwijs. Hij bezocht er de Christelijke Kweekschool voor onderwijzers en diende na voor zijn examen geslaagd te zijn het christelijk onderwijs te Rotterdam.

In snel tempo behaalde hij de hoofdacte en daarna heeft de Here, overigens helemaal niet op spectaculaire wijze, zijn levensrichting omgebogen: niet in de school, maar in de kerk lag zijn toekomst. Hij studeerde voor het Staatsexamen toelating tot de Universiteit en toen die voorbereiding met goed gevolg achter de rug was werd hij student aan de Vrije Universiteit.

In 1938 candidaat geworden werd hij na zijn eerste kerkelijke examen eerst hulpprediker te Naarden, waar hij vervolgens op 2 april 1939 predikant werd. Ruim vier en een half jaar heeft hij die kerk gediend om zich op 11 december 1943 te verbinden aan de kerk van Kampen na in de Nieuwe Kerk bevestigd te zijn door zijn zwager ds G. Koopman, destijds te Hardenberg.

Temidden van allerlei wijzigingen, die zich in de kerkelijke situatie voltrokken — ik noem slechts de jaartallen 1944 en 1967-1968 — heeft hij de Gereformeerde Kerk van Kampen gediend, totdat de Here Zelf hem afloste van deze post. Aan emeritaat is hij niet toegekomen ofschoon de ups en downs van de laatste jaren hem meer dan eens vlak voor de beslissing van een emeritaatsaanvraag hebben geplaatst.

Thans heeft de Here hem ongevraagd ontslag uit de dienst verleend. Hij heeft het aanaard in de stemming: Zo laat dan Heer, uw dienstknecht gaan in vrede...

Het is, zelfs voor mij — en ik mag me vrij tot de intiemste vrienden van Carel Lindeboom rekenen — niet zo eenvoudig zijn geestelijk portret te tekenen. Lindeboom was alles behalve een introverte, in zichzelf gekeerde figuur, hij had in meer dan één situatie het hart op de tong, maar sprak ook wanneer het hart tot spreken drong, altijd beheerst. Hij liet zich zelden gaan.

Ook in het intiem gesprek was hij steeds behoedzaam. Dan heb ik meer dan eenmaal in zijn hart gezien en daarover past het te zwijgen. Maar ieder die hem gekend heeft, wéét: een beminnelijk mens, emotioneel, soms overgevoelig, soms schoten hem zó maar de tranen in de ogen als hij hoorde van of sprak over het leed van anderen, van leden der gemeente. Hij had veel lief. Zachtmoedig heeft hij weinig gevochten voor zijn eigen recht. „Hij heeft als het om hem zélf ging, nooit met de vuist op tafel geslagen”, maar hij kon in vuur raken als het om het recht van anderen ging, vlijmscherp worden als het ging om het recht van Góð.

Van iemand die de gemeenste kerkpolitiek stond te bedrijven met geschreven en ongeschreven artikelen van de kerkorde — aan respect voor kerkelijke orde ontbrak het hem niet! — zei hij eens tegen me: „De kerkorde? Dat is in de handen van die vent een kookboek voor kanibalen”.

Niemand leze hier meer dan er stáát: over de mensen die hem in 1944 en in 1947 „geweld aandeden” heb ik hem eigenlijk nooit bitter en verachtelijk horen spreken; hij rekende graag met de factor van de verblindings, die optrad bij mensen die „een ijver tot God hadden, maar niet met verstand”.

Als er iemand, die hem „geweld aangedaan heeft” dit leest mag hij weten dat hij zonder enige bitterheid in 't hart is heengegaan.

In zijn kracht was Lindeboom op de kansel en in het catechisatielokaal. Bij pastoraal bezoek had hij ergens te vechten met drempeelvrees, met een zekere vrees voor intimiteit. Dat is vooral in de laatste jaren zo geweest. Maar nooit vergeet ik wat me eens een oude broeder zei: „Wanneer hij de deur uit is dan weet je ook dat er een dienaar van Christus geweest is”.

Maar de kánsel... Het spreekt vanzelf dat hij in de 29 jaar in Kampen wel eens een periode van verflauwing gekend heeft. Welke dominee kent dat niet? Maar doorgaans...

Van de regels voor de homiletiek trok hij zich geen zier aan. Hij liet al jaren geleden het zoeken naar een welgeformuleerd thema en een harmonische indeling varen; hij maakte de borst nat en sprong in het water. Reisde als zijn vader Abraham „niet wetende waar hij komen zou”. Maar wat was de reis soms prachtig! Vergezichten in en uit het Woord van God! Of het heilshistorisch of exemplarisch was bekommerde hem niet zo.

Maar nooit vergeet ik dat ik na een avondkerk met mijn vriend Benne Holwerda naar huis ging. We waren beiden diep onder de indruk, spraken weinig. Holwerda zei alleen: „Dát is nou een herder, die voor zijn schapen vécht”.

A. Janse hoorde hem eens over het slot van Mattheus: „Zie, Ik ben met u al de dagen tot aan de voleinding der wereld”, een preek, die deze Schriftgeleerde diep heeft ontroerd.

Zo kwam de Boodschap, het Evangelie. In al zijn heerlijkheid. Gods Boodschap. De volle raad Gods.

Toen Lindeboom te Kampen kwam schreef men 1944. De strijd over de synodebesluiten was in volle gang. Lindeboom behoorde tot geen partij. Bij alle waardering voor veel uit Schilder's werk behoorde hij niet tot de school van Schilder.

Maar toen de strijd in Kampen zijn hoogtepunt bereikte en Kampens kerkeraad zijn standpunt bepaalde ten aanzien van de schorsing en afzetting van het gemeentelid Klaas Schilder stond Lindeboom als enige predikant — De Waard was toen buiten het werk — aan de kant van de meerderheid en kreeg zijn loon: schorsing met 28 ouderlingen en afzetting toen hij gewoon met zijn werk doorging.

Hij sprak er bijna nooit over. Maar het heimwee naar de preekstoel van de Burgwalkerk en van de Westerkerk is ergens diep in zijn hart blijven knagen, een gewond mens. Hij begreep het niet dat hij er uit raakte om een formuletje over verbond en doop, dat niemand meer interesseert terwijl vandaag...

Ook wat daarna in onze gemeente gebeurde in 1967 heeft hem diep geschokt en blijvend verwond: dat particuliere en generale synode hem met de kerk van Kampen en de kerken der classis hebben uitgerangeerd: als een kwade herder.

We verliezen in hem een beste collega, een trouwe broeder, een goede vriend. We hebben het samen goed gehad. Eerst als drietal: Lindeboom, Kouwenhoven en ik. Daarna na Kouwenhovens vertrek samen met Bouwsma. Na 1951 met Mulder als vierde. Een periode van een twintig jaar. Zonder dat ooit op ernstige wijze de collegialiteit in gevaar kwam, zonder dat er ooit afspraken werden gemaakt over het te voeren beleid, één door de Geest, ons geven aan de gemeente.

Zo kwam nog overrompend het einde. Op vrijdag 9 juni ingelicht over zijn toestand reisde ik, hoewel m'n plan op maandag gesteld was, naar Zwolle en stond ik onverwacht bij hem in de ziekenkamer van de Weezenlanden.

Behoedzaam en voorzichtig, niet meer achter dit dodelijk vermoeide schaap aandringend dan een herder betaamt, ben ik recht op het doel afgegaan. Ik kwam, dacht ik, precies op tijd. Hij greep mijn hand, omklemde die en liet die niet weer los totdat ik ging.

Het scheepje lag in de branding.
Hij was in aanvechting.

Wat liet hij zich troosten, toen ik hem sprak over de God van ons leven, „een God, die goddelozen rechtvaardigt”. Toen over zijn werk; niet: „wat zeggen de mensen?”, maar: „Die mij oordeelt is de Here”. Heb ik het wel goed gedaan?

Ik heb hem herinnerd aan Paulus: „Ik heb de goede strijd gestreden”, en gezegd: Carel, Paulus zegt niet: „Ik heb goed gestreden”, maar: „Ik heb de goede strijd gestreden”. Dát heb jij toch ook? Met veel gebreken mischien, maar aan het goede front. „Ik heb het geloof behouden”.

KERKELIJK Leven

Ik vroeg: dat heb je toch? Behouden het christelijk geloof? Nog zie ik die mooie, zachte ogen oplichten. En toen heb ik hem Gods beloften voorgehouden: „Dan is ook voor jou weggelegd de kroon der rechtvaardigheid welke de Here je schenken zal en niet alleen jou, maar ook allen, die Zijn komst hebben liefgehad”.

Toen was het hóóg tijd. Het gesprek had ons beiden aangegrepen. Hij was doodmoe. Zeer bewogen.

Toen hebben we samen zijn vrouw en kinderen, de geliefde gemeente van Kampen en hemzelf in Gods Vaderhand gelegd. Daar zijn we allen wél geborgen.

Zo zijn ze heengegaan.
Vóór gegaan.
Jaap de Waard.
Frans Kouwenhoven.
Wytze Bouwsma.

Nu Carel Lindeboom.

Thans zijn Mulder en Stolk maar samen. Maar God zal zorgen voor de gemeente.

Geve Hij dat de gemeente blijve in het geloof. Hij zegene het werk ook van onze vriend en broeder Lindeboom.

Tot op de dag van 's Heren wederkomst.

Haren.

G. VISEE

Kruistocht-Amsterdam

Zoals U wellicht zult weten, is er in de pinkster-week in de binnenstad van Amsterdam een evangelisatie-campagne gevoerd onder de naam van Kruistocht-Amsterdam. De actie ging uit van een stichting, die voor dat doel in het leven was geroepen en waarin mensen uit verschillende kerken samenwerkten. Een hard werkend team, bestaande uit mensen, die allemaal een volle dagtaak hebben, is meer dan een jaar aan de voorbereiding bezig geweest.

Omdat er ook nog al landelijk propaganda voor bedreven is, heeft deze actie overal zekere bekendheid gekregen. Vrijwillige medewerkers zijn uit vele streken van het land voor deze pinksterweek naar Amsterdam gekomen, om lektuur te colporteren en huisbezoeken te doen. Ook uit onze kerken was er uit meerdere plaatsen belangstelling.

De campagne was zo ingericht, dat op iedere avond van de week in telkens een andere stadswijk een bijeenkomst werd belegd in een kerkgebouw, waaromheen de omgeving overdag door bezoekers was bewerkt. Het geheel was ingeleid door een getuigenis-mars op de zaterdagmiddag vóór pinksteren (waar we goed weer bij hadden) en is vanwege de nazorg nog niet afgesloten.

Voor de donderdagavond van de week was ik als spreker aangetrokken om in de Oranje-kerk (wijk: de Pijp) het woord te voeren over een van te voren opgegeven onderwerp: Klankbord in een sombere wereld. Het daarbij gelezen Schriftgedeelte was Johannes 4 : 4-26, het gesprek van Jezus met de Samaritaanse vrouw. De avond was verder opgevuld met koorzang en werd voortreffelijk geleid door ds Schouten van Marken.

Ik moet zeggen, dat de Oranje-kerk op die avond tamelijk goed bezet was, zoals trouwens ook de andere kerken op de andere avonden van de week. Alleen kreeg ik de indruk, dat 't overwegend kerkmensen waren, die er zaten. Dat was wel niet de bedoeling, al was het hartelijk. Zeer correct vond ik het bijvoorbeeld, dat de twee ouderlingen onzer gemeente voor deze wijk aanwezig waren. Toch waren er ook wel buitenkerkelijken, niet-gelovigen, voor wie de campagne bedoeld was. Verder ervoer ik het als zeer positief, nu eens samen te zijn en samen iets te doen met handklappende christenen, die een spontaner geloofsuiting hebben dan wij en die daarom nog wel eens gediscrimineerd worden. Hun enthousiasme is toch wel hartverwarmend, vooral als ze bereid zijn, met kerkelijken iets te doen. Vaak namelijk is de discriminatie wederzijds.

Hetgeen ik gesproken heb, doe ik hierbij. De avond te voren had ik het hoofdstuk doorgenomen met mijn buitenkerkelijke catechisanten, zodat U het gebodene als een resultaat van team-work kunt beschouwen. Hier volgt het.

IK PROBEER me even in te denken, hoe U hier gekomen bent. Mogelijk wist U dit gebouw niet eens te staan, maar met behulp van het papier, dat U vandaag ontvangen hebt, bent U eruit gekomen. U stond voor deze Oranje-kerk en herinnerde zich, dat hier vanavond zou gesproken worden over het onderwerp: Klankbord in een sombere wereld, en misschien hebt U wel gedacht: of het in de wereld somber is, dat laat ik voor rekening van die spreker, maar in ieder geval is dit een sombere kerk. een somber klankbord.

Ik moet toegeven, zo ziet het er wel uit. Misschien verwacht U wel, dat ik me daarover ga verontschuldigen. Dat ik bijvoorbeeld ga zeggen: sorry mensen, vroeger bouwden de gelovigen erg sombere kerken en daar hebben we nu ook deze aan te danken maar gelukkig is dat vandaag anders geworden. Als er nu kerken gebouwd worden, denken de kerkmensen wat meer aan de wereld en ze maken de kerk in allerlei opzicht aantrekkelijk voor de wereld.

Ik weet niet of U zo'n verhaal van mij verwacht, maar in ieder geval ga ik het zo niet verkopen.

Ik ga juist integendeel zeggen, dat ik het ergens een voordeel vind om in een weinig aantrekkelijk gebouw tot U over de evangelie-boodschap te spreken. Ik vind dat wel een eerlijke situatie en ik zal U zeggen waarom.

In de Bijbel staat ergens, dat de kerk een bruid is die zich voor haar man versiert. Deze kerk is gebouwd in een tijd dat dit Bijbelwoord meer leefde onder de mensen dan nu. De vraag van de kerk was toen niet: hoe

maak ik me zo aantrekkelijk mogelijk voor de wereld, maar de kerk zocht een inwendig sieraad: hoe behaag ik aan mijn man, dat is de Here Christus. Het uiterlijk kwam op de tweede plaats. En dat is wat ik als voordeel zie.

Bedenk goed, een kerk is een gebouw waarin de gelovigen dingen doen met de rug naar de wereld toe. Ik denk aan de Godsverering in het lied, ik denk aan het gebed. Ik denk aan het met eerbied en aandacht luisteren naar Gods Woord. Als de kerk deze dingen doet, heeft dat zeer zeker wel met de wereld te maken, maar haar aandacht is daarbij toch in de eerste plaats niet op de wereld, maar op God gericht.

Er zit aan de kerk, als het goed is, iets steils. Als je met de kerk in aanraking komt of met kerkmensen, gelovigen, dan voel je als niet-gelovige, een afstand. Je moet dat niet vreemd vinden; het is logisch. Het komt niet door die kerkmensen, maar vanwege God die met die mensen in contact staat.

En hoezeer de kerk zich nu ook aanpast, die afstand, dat steile, werkt ze niet weg en dat moet ze zelfs ook niet eens willen.

Het is zeker waar, dat er een aanvaardbare manier van aanpassen bestaat. Om een voorbeeld te noemen: U hebt hier uit de Bijbel horen voorlezen en dat was helemaal niet een Bijbel, zoals U zich die voorstelde, zoals U zich die herinnerde van Uw grootmoeder. Het is een klein boekje, lila, U kunt het zo in Uw zak steken, die er niet bol van staat. Het is geschreven in een taal die U begrijpt, zo gemakkelijk mogelijk. Dat zijn allemaal middelen, middeltjes, waarmee de kerk mag proberen het evangelie zo dicht mogelijk bij de

niet-gelovige mensen te brengen. En toch wordt die steilte, die afstand, daardoor niet overbrugd.

IK KAN DAT AANTONEN aan het gedeelte dat U hebt horen voorlezen. Een gedeelte waarin Jezus in gesprek is met een samaritaanse vrouw. Hebt U zelf niet gemerkt, dat dit gesprek in het begin vastloopt, tot twee keer toe, op misverstand van de kant van die vrouw?

Ik zal het U laten horen. Jezus heeft deze vrouw om een beetje water gevraagd en de vrouw verbaast er zich over, dat Jezus, jood, dit aan een Samaritaanse vraagt. Want joden en samaritanen stonden, vooral in godsdienstig opzicht, erg scherp tegenover elkaar. Daarop zegt Jezus: Als U wist wat God geeft en wie U hier om water vraagt, dan zou U er Hém om vragen en Hij zou u levend water geven. Jezus maakt hier de overgang van levend bron-water naar het levend water, waarmee Hij zijn heilsboodschap, het evangelie, bedoelt. Maar de vrouw begrijpt dit niet en zegt: Heer, U hebt niet eens een emmer en de put is diep. Waar haalt U dan dat levend water vandaan? U bent toch niet groter dan onze vader Jacob, die ons deze put gaf, waaruit hijzelf gedronken heeft, evenals zijn zoons en zijn vee? Ze vindt Jezus kennelijk een opschepper, die maar wat beweert. Jezus verduidelijkt Zich dan, door te zeggen, dat Hij 't over water heeft, waarna je nooit meer dorst krijgt, als je 't gedronken hebt. Maar nog is het misverstand niet weggenomen, want de vrouw zegt: geef mij dat water, Heer, dan hoef ik hier niet meer heen te komen lopen.

Als je dit gesprek aanhoort, met die misverstanden, dan denk je: waarom doet Jezus dat zo? Waarom komt Hij niet wat van die trap af? Het was toch wel een beetje moeilijk voor deze vrouw om van dat bronwater zomaar over te stappen op het levende water van het evangelie.

Sprak Jezus niet in raadsels?

Inderdaad, dat deed Hij en dat is in het gesprek tussen kerk en wereld nooit te vermijden. Als je als niet-gelovige, buitenkerkelijke, een kerkdienst meemaakt, dan kan het haast niet anders of je denkt: waar hebben ze 't eigenlijk over? U moet dat niet vreemd vinden. De wereld van God en de wereld van ons liggen oneindig ver uit elkaar. Geen wonder daarom, dat het evangelie, hoezeer ook dichtbij gebracht, toch op het eerste horen een vreemd woord is. Daar moet niemand zich door laten ontmoedigen. Het gaat over dingen waarmee je niet hebt leren omgaan. Om eens een voorbeeld te gebruiken, een beetje plat voorbeeld, ik geef het toe, als iemand begint zich voor het voetballen te interesseren, dan komt hij een hoop termen tegen, die hij eerst helemaal niet begrijpt. Hij merkt dan, dat de wereld van het voetbal haar eigen taal heeft. Is het dan zo vreemd, dat de wereld van het geloof ook haar eigen taal heeft? Helemaal niet!

Ik denk dat Jezus dat die vrouw heeft willen laten merken. Dat Hij expres zo gesproken heeft, dat de vrouw de afstand zou voelen. Want dat is nodig. Als het evangelie zich helemaal zou aanpassen aan uw situatie, dan zou het niets beweren, ophouden boodschap van de andere kant te zijn.

MAAR DAAR LAAT JEZUS het niet bij. Nadat het gesprek helemaal in het misverstand is vastgelopen, gaat Jezus het opeens over een andere boeg gooien: Ga uw man roepen en kom hier weer terug! Ik heb geen man, zegt de vrouw en misschien dacht ze er wel bij: nou jij weer. Misschien is ze wel wat overmoedig geworden, omdat ze met haar eerdere antwoorden Jezus zo prachtig, dacht ze, buiten de deur gehouden had. Maar dan zegt Jezus: U hebt gelijk, als U zegt, dat U geen man hebt. Want U hebt vijf mannen gehad en die U nu hebt is Uw man niet. Wat U zei, is waar.

Dit is een schot midden in de roos. De vrouw voelt zich betrappt, ontdekt, ontmaskerd. En ze wordt niet boos. Dat siert haar. Ik zie, dat U een profeet bent, meneer, zegt ze.

IK WIL ER OP WIJZEN, dat dit het tweede is, wat je als buitenkerkelijke of ongelovige kan overkomen, als je een kerk binnenstapt of in de Bijbel gaat lezen. De Bijbel mag dan op het eerste gezicht een steil boek zijn, waar je niet zomaar toegang toe hebt. Dat is inderdaad waar. Maar je

krijgt wel de indruk, dat daarin iemand aan het woord is, die je kent, door en door kent. Je voelt je inderdaad vaak getroffen, ontdekt, ontmaskerd. Natuurlijk niet door de gene die dat woord van de Bijbel doorgeeft, een dominé of iemand anders. Want och, dat zijn ook maar postboden. Maar dat Bijbelwoord zelf kan opeens zo verschrikkelijk dichtbij komen en in ons leven inslaan.

Door al die steile en ongenaakbare dingen heen opeens een pijl, die je midden in het hart raakt. Bij de een komt er dan dit voor de dag, bij de ander weer iets anders. Dat is bij ieder verschillend. Het ligt beslist niet bij alle mensen op het terrein, waarop het bij deze vrouw fout zat. Maar het Woord van God woelt ons leven om, en haalt de dingen naar voren, die wij verborgen zouden willen houden.

De Bijbel is het Woord van Iemand die ons kent!

MAAR WANNEER JE DIT nu meemaakt: aan de ene kant de ervaring: wat is de bijbel toch een moeilijk boek — en heus dat is het ook, daar hebt U gelijk in en let er goed op, dat 't een kerkmens is, die U daarin gelijk geeft, een kerkmens, die er zijn beroep van gemaakt heeft, met de Bijbel bezig te zijn — dus, aan de ene kant: wat is de Bijbel een moeilijk boek en aan de andere kant: de God van de Bijbel kent mij blijkbaar; Hij weet wat in de mens is. Als je deze twee ervaringen naast elkaar of door elkaar opdoet, dan kan het je vergaan, zoals het deze vrouw vergaan is, dat ze namelijk nieuwsgierig wordt, belangstelling opvat en begint te zoeken en te vragen. En, grote kans, dat je dan met dezelfde vraag komt, als waar deze vrouw mee kwam. Onze voorouders, zegt ze, hebben op deze berg hier God vereerd, maar bij U zegt men, dat Jeruzalem de plaats is, waar dat moet gebeuren. Kijk, wat deze vrouw als moeilijk ervaart, daar kunnen wij het nog net zo moeilijk mee hebben, namelijk: hoe zit het eigenlijk met die vele kerken?

Maakt dat het evangelie wel geloofwaardig? Hoe moet je nu kiezen?

Dat is toch onmogelijk?

Er waren in die tijd van dit gesprek wel niet zoveel kerken als nu, maar het probleem is er het zelfde om: de een zegt dit, de ander dat, de een zegt Jeruzalem, de ander Samaria, wat moet je nu als eenvoudig mens?

NU LIJKT HET alsof Jezus antwoord geeft op de wijze van de moderne oecumenische gedachte en dat Hij als 't ware zegt: luister eens, mevrouw, tot dusver waren er inderdaad verschillen: Jeruzalem, Samaria, maar dat is nu voorbij.

De tijd komt, dat U niet meer op deze berg of in Jeruzalem de Vader zult vereren. De tijd komt en is er nu al, dat de ware aanbidders de Vader zullen aanbidden in Geest en Waarheid. Want de Vader ziet uit naar mensen die Hem zo aanbidden.

Niet meer deze of gene kerk, maar allemaal bij elkaar, zoals de oecumenische beweging dat wil. Daar is het nu de tijd voor. Het lijkt alsof Jezus zo spreekt. Toch zegt Hij iets anders. Hij haalt geen streep door de tijd, die achter ligt. Hij kiest zelfs in het grote conflict tussen Joden en Samaritanen en zegt: U aanbidt zonder te weten, wat U aanbidt.

Wij weten wél, wat wij aanbidden, want uit het joodse volk komt de verlossing voort. Merkt U wel, dat Jezus de moed heeft om te kiezen?

Ik geloof, dat het vandaag nog zo is, dat wij tussen waarheid en leugen moeten kiezen, willen we bij de echte ene oecumenische kerk uitkomen.

We kunnen vandaag niet zomaar alle kerken op één hoop vegen en doen alsof ze vroeger voor de pure aardigheid ruzie hebben gemaakt. De waarheids-vraag is vroeger wel terdege in het geding geweest en is vandaag nog in het geding tussen de kerken.

Als je wegwijs wilt worden tussen de verwarrende hoeveelheid kerken en groepen, moet je kiezen tussen bijbelse prediking en vrijzinnige, modernistische prediking.

Wie echt eerbiedig en serieus naar de Bijbel luistert, vindt wel de weg door de doolhof. Ik bedoel niet, dat hij dan precies bij één bepaalde kerk uitkomt, maar hij komt uit bij een prediking, die gelukkig in verschillende kerken nog voorhanden is, de bijbelse prediking, waarbij het niet maar gaat over Jezus als goed mens, of als eerste kaboutter of als revolutionair of als sociaal hervormer, maar waarin het gaat over Jezus Christus, de Zoon van God, de redder van zonden en dood. De veelheid der kerken is wel moeilijk, maar het is toch geen excuus om het zoeken maar op te geven of zelfs er niet eens aan te beginnen.

NU HEB IK NOG één opmerking naar aanleiding van het gesprek van Jezus met de Samaritaanse vrouw, we horen de vrouw zeggen: Ik weet, dat de Messias komt. Wanneer die er is, zal Hij ons alles verklaren.

Dat klinkt na alles wat Jezus gezegd heeft als een ontwijkend antwoord. Dat klinkt als uitstel: morgen, als de Messias komt. Het is een vroom uitstel. Ik bedoel, het klinkt vroom.

Maar Jezus zegt: de Messias? — dat ben ik, die met U spreekt! Morgen? Nee, vandaag! Hier en nu.

Er staat ergens in de Bijbel: heden, zo gij zijn stem hoort: verhardt Uw harten niet. Heden is hier en nu.

Vandaag is het evangelie nog te horen en kunt U het nog horen. Stel niet uit. Het feit, dat U hier gekomen bent, verraadt belangstelling. U hebt al een stap gezet. Zet ook de volgende. Er zijn hier mensen, die U graag helpen, als U vragen hebt. Het zijn mensen met geduld, die niet drammen, dat U vanavond nog een volledig christen moet zijn geworden. Maar U kunt vanavond wel beginnen met het discipelschap. Geve God, dat U Hem vindt, die in dit hoofdstuk de Messias, de Heiland, de Redder der wereld genoemd wordt. Want zonder Hem ziet het leven er inderdaad somber uit. Het is dan, zoals iemand gezegd heeft: een eindeloze pijn met een pijnlijk einde.

H. DE JONG — AMSTERDAM

kind

met verwilderde ogen
vette haren
geperforeerde armen
verlangend naar
velden van sneeuw
paradise lost
via de naald

het paradijs
is

thomas pinkhof door het oog.

Hetgeen dingen zijn, die dieper betekenis hebben. Wij leren op de lagere school allemaal lezen; analfabetisme is ondenkbaar vandaag. Wij kunnen dus naspreken wat we op papier aantreffen. Of, zoals een der oudste duitse handschriften aanvangt: „ein Ritter so gelähret was, das er aan den Buochen las swas er dran geschrieven fand” en wat daar verder volgt. — Maar als wij lezen hebben geleerd begint het eigenlijk pas: het kennis maken met wat in kranten en boeken wordt gedrukt. Het opnemen van zinnen, het overnemen van gedachten. Of — als we verder groeien — het verzet tegen gelezen zinnen, de strijd tegen uitgesproken gedachten.

En dan is daar de derde fase van het lezen: het verstaan van de bedoelingen van de schrijver, het schone contact met de medemens. Wie zo lezen heeft geleerd kan zelfs een dichter verstaan. Want een dichter is niet iemand met een rijmwoordenboek — maar iemand, die over ons aller ervaringen heeft nagedacht en die zijn denkproducten in veredelde vorm (daarom dikwijls in raadselvorm verpakt teneinde beschadiging en misbruik te voorkomen) aan u presenteert. U moet die veredelde producten dan ook niet op straat consumeren en ze niet onder de koffiepraat snoepen — maar ze op een stil plekje, in alle eenzaamheid, genieten. Savouren.

—o—

Als u lezen hebt geleerd — zo ver waren we — dan moet u zich van tijd tot tijd eens tracteren op een dichtbundeltje. Er zit meer in dan in een gesprek (dat toch veelal een moeilijke verkleedpartij blijft); er zit meer in dan in een gewone brief of in een kranten„stukje”. In een goed gedicht zit soms een complete preek in zakformaat. U kunt er dan ook een week genoeg aan hebben, als het een goed gedicht is. Laten we daarom de vrijheid nemen voor ditmaal een paar gedichten van deze dichteres over te nemen uit de Kerkbode voor Noord- en Zuid-Holland. En na de coupletten genummerd te hebben kunnen we elkaar wellicht een paar verhelderende tips meegeven.

Het eerste gedicht heet „Uit de mond der kinderen”. Het is, zoals u al begrepen hebt, van mevrouw IJskes-Kooger uit Heemskerk en het luidt:

- 1 Soms zijn er van die stille donk're dagen
dan ben ik eenzaam in een volle zaal.
Dan staat mijn wereld vol met bange vragen,
en alles om mij heen is grauw en vaal.
- 2 Mijn voeten slepen over harde wegen
en iedere straat is grijs en eindeloos
de huizen doods, en kil en koud de regen
en ieders leven wankel, teer en broos.
- 3 Dan, in mijn somber zelfbeklag verzonken,
zie ik Gods hand niet die mij trouw omvat.
Ik loop maar met mijn eenzaamheid te pronken
en koester ieder zorgje als een schat.
- 4 God voert met mij geen zware dialogen,
maar zet een merel zingend op het dak.
Vandaag zond Hij een kind met blijde ogen
dat onbewust de hemel openbrak.
- 5 Mijn kleine zusje is gedoopt vanmorgen.
Ik weet waarom je wordt gedoopt, mevrouw!
Dan wil de Heere altijd voor je zorgen,
voor mij ook... en natuurlijk ook voor jou!
- 6 Ik heb mijn ogen even dichtgeknepen,
want licht dat in het duister valt, lijkt schel.
Onhoorbaar zei ik: 'Heer, 'k heb u begrepen',
en zacht aan 't kind zijn oortje: 'dank je wel'

—o—

Mogen we er wel iets over zeggen? De schrijfster is te lief om daar nee op te antwoorden.

1. Dat eerste wordeke „soms” is al zo fijn gevonden. Euphemistisch, heet dat. In haar veerkracht doet ze het voorkomen alsof dit leven, dat toch niet anders is dan een gestadige dood, bij uitzondering „soms” donkere dagen biedt. Nu — er zijn mensen, die „soms” een zonnige dag tegenkomen; die altijd eenzaam staan; die stikken in de problemen en die geen uitweg weten uit dit vaal bestaan. Net andersom!
2. Gelukkig wie met opgericht hoofd over het asfalt huppelt, die de regen niet voelt

omdat hij naar het avondrood van zijn verlossing staart.

3. Want onze Vader achter het avondrood vernieuwt dagelijks onze krachten. Openen we onze ogen dan zien we, dat Gods hand ons heeft gegrepen van onze doop, van onze ontvangenis af. Wij zullen niet verslagen treuren — maar vertrouwen in Zijn welbehagen.

4. Wat problemen?! Dat gebakkelei met God alsof we met een van zijn knechtjes op de vuist gingen! Nu, tegen een ouderling kunt u nog eens zeggen dat God u een beetje verwaarloost. Maar laat de Grote Baas het niet horen. Want alles om u heen getuigt van zijn zorgende liefde!

5. Neem nu de dichteres. Ze zat zo in de put. En daar zal ze nog wel reden voor hebben gehad ook. Maar nu maakte ze de kinderdoop mee. Op een doordeweekse zondag werd het sacrament van de doop bediend aan een kindeke der gemeente. En wat zegt die doop haar? Buiten hun weten in Adam verdoemd. Buiten hun weten in Christus geheiligd. Voortaan bewaard in de holte van Gods hand. In zijn handpalmen begraven, in zijn boeken geschreven. Zijn eigendom in leven en sterven. Niets kan hen scheiden van zijn liefde.

6. Begrijpt u dat zo'n boodschap een dichteres even met de ogen doet knippen? Het komt zo raak aan: die tegenstelling tussen wanhoop en geloof is zo groot. Er wordt even een stukje van Gods genade getoond (getoond — niet voorgelezen of geprekeerd — maar zichtbaar gemaakt!) dat ons hart laat overlopen van dank. God zal zijn verbond in eeuwigheid gedenken, zingt de gemeente bewogen.

—o—

En dan het gedicht „En de poorten der hel zullen haar niet overweldigen”. Luister naar haar fijne ironie over ons hoogkerkelijk geknutsel:

- 1 Wij houden 't heil der kerk in onze handen
Wij staan op wacht bij de belijdenis
Wij staan paraat, gewapend tot de tanden
Want anders gaat het met de kerk vast mis.
- 2 Wij lopen 't kerk'lijk vuur uit onze sloffen
En zetten ieder die niet met ons gaat,
Of het nu predikanten zijn of proffen
Zonder pardon de kerk uit, en op straat.
- 3 Wij buigen in het stof voor de synode
Want zij staat in de branding, hecht en sterk
We zijn bezorgd en sterven duizend doden
Door onze angsten voor des Heren kerk.
- 4 We moesten eens wat meer bij Hem belanden
Die voor zijn volk de dood is ingegaan,
Hij draagt de kerk in zijn doorboorde handen
En daar komt hel noch duivel ooit meer aan.

Even adempauze, even nadenken over die taal. Wij mannenbroeders, die in zorgelijke kerkeraadsvergaderingen, in classisvergaderingen-tot-na-middernacht, in absurde marathon-synodes het heil der kerken menen te kunnen bewerkstelligen, krijgen daar een liefvallige dreun van een zuster, die duizend mannen te erg is. Zou het niet goed zijn, wanneer in onze kerkeraden eens een wijze zuster werd opgenomen?

1. Jawel. Wie geen vreemde in Jerusalem is heeft er weet van. De toekomst, het heil der kerken zou in zondige mannenhanden zijn gelegd? De dichteres heeft blijkbaar die wachters over de belijdenis nooit helemaal vertrouwd. En geef haar ongelijk: want terwille van die belijdenis hebben dezelfde wachters wel hier en gunter het lichaam des Heren gevierendeeld, trouwe herders vermoord en de lammeren aan de wolven prijsgegeven. Omdat herders zo nodig moesten vergaderen en schrijven en de kerkelijke pers bijhouden en de ingezonden stukken bestuderen, hadden ze gewoon geen tijd om op de kudde te letten.

2. Onze ijver, ons drijven gelijkt soms op het drijven van Jehu, die onzinniglijk dreef, zoals er geschreven staat. Ook de christelijke godsdienstigheid heeft zijn mensenoffers geverg, vele malen...

3. Want afgoden zijn wreed. Wie de dans

Kunt U lezen?

n.a.v. „Een fluit van riet”
E. IJskes-Kooger

Onlangs verscheen een bundeltje gedichten van een jonge zuster uit een onzer vrije kerkjes. Het wordt in dit blad geadverteerd, dus u zult het wel weten te vinden. Ongezien zou ik u willen raden: doe als ik en bestel het meteen. U hebt namelijk al meer-malen iets fijns van haar hand kunnen lezen in onze pers. En als u lezen hebt geleerd...

—o—

Eerst wat anders. Weet u dat de primitieve Tibetaanse monniken in drie orden zijn ingedeeld? De laagste orde der lama's hebben niet meer dan de letters van het tibetaanse alfabeth geleerd. Het heet dat zij kunnen lezen en de macht van het woord bezitten. Bij ziekten, bezwingingen, uitbanningen, regen, droogte en sterfte lezen zij te samen en in vereniging luidkeels brullend de letters op van de bezweringsformules en gebeden. Zij weten niet wat zij zeggen, maar het effect, hopen zij, is hetzelfde alsof zij het wel wisten.

De hogere orde van lama's is kleiner. Die heeft geleerd van de letters woorden te vormen. Vreemde woorden, onbegrijpelijke termen, woorden van duizenden jaren oud. Maar wanneer de gebeden van de lagere orde geen gewenst succes hebben, komen deze hogere lama's te hulp. Zij zingen dreigend en smekend hun heilige woorden; grote woorden. Zij kunnen veel meer lezen, veel meer bereiken. Ook zij weten niet wat zij zeggen, maar hun effect is, hopen zij, groter dan dat van de gewone monniken.

En dan is er, zoals bij alle religies, de kleinste maar hoogste orde: die van de hoogstgeleerden. Zij hebben de lagere ordeleden de letters en de ritens bijgebracht. Zij hebben de tweede orde geleerd de woorden te vormen. Maar zij zelf beschikken over het privilege om heilige volzinnen te kunnen maken en de zin van zulk een volzin te doorzien!

ontsprongen is kan wel doen of zijn neus bloedt, maar alle plaatselijke infecties konden in de afgelopen halve eeuw steeds via de gebaande wegen van het kerkverband worden geconcentreerd. Locale binnenbrandjes, in Middelburg of Amsterdam aangestoken (of in Hoogeveen of Bedum of vult u maar in) konden zo uitgroeien tot nationale rampen. Kwesties, die naar de Schrift binnenskamers met gebed en vasten konden zijn uitgedreven, zijn vermenigvuldigd en tot generaal synodaal niveau verheven; bij welke beslissingen iedere kerk betrokken werd. Voor vast en bondig houden en wat daar verder volgt...

4. We moesten onze afgoden, al die kerkverbandelijke tribunes en onheilige rompslomp, nu eens begraven, zoals Jacob zijn afgoden begroef. En eens wat meer bij de Koning der kerk op audiëntie gaan. We mogen alleen gaan, of samen met broeders en zusters, met onze hele kerk, met alle zusterkerken op één dag: er is plaats genoeg, Hij houdt open hof. En bij Hem zijn we het veiligst — tegen afgoden, hel en duivel.

—o—

Een fluit wil gehoord worden „naar haar aard”. Materieel kan zij van doodgewoon riet zijn gemaakt; van dat riet, dat heden groeit en morgen wordt geknakt. Maar de fluittoon klinkt door onze huiskamers en kerken, door onze gesprekken en preken, de wereld rond. Als het God behaagt.

Boekbespreking

Dr B. Wentsel: De koers van de kerk in een horizontalistisch tijdperk I.
Kampen 1972, 111 blz. Prijs f 8,50.

Dit is het derde cahier van de serie „Theologie en Gemeente”, een reeks die in zekere zin een tegenhanger kan genoemd worden van de „Kamper cahiers”, waarin o.a. Koole, Hartvelt, Kuitert, Baarda en Augustijn hun bijdragen geleverd hebben. Deze serie draagt duidelijk een meer confessioneel karakter, zoals blijken kan uit de namen van de redacteuren o.a. ds M. P. van Dijk, dr C. Graafland, en ook dr Wentsel, de auteur van dit boek.

We mogen beginnen de schrijver onze complimenten te maken voor dit werk. Wentsel is predikant in een drukke gemeente in het industriegebied van Noord-Holland. Naast zijn uitgebreide ambtelijke bezigheden vond hij nog tijd om in 1969 te promoveren op een lijvige en lezenswaardige dissertatie: „Natuur en genade” (over de jongste ontwikkelingen in de r.k. theologie inzake dit dogma).

Het boekje dat we nu bespreken is veel dunner (het is ook nog maar een eerste deel) maar de schrijver geeft ook hier blijk van een zeer grote belezenheid. Daarbij worden we niet vermoeid met lange citaten. Wentsel weet kernachtige en goede karakteristieken te geven van hetgeen hij heeft gelezen. Ook is hij er goed van op de hoogte hoe de papieren op de theologische markt genoteerd staan. De titel van dit boek wijst er ook op. Terecht typeert Wentsel de tijd waarin wij leven als een horizontalistisch tijdperk. Heel raak is hij ook in het aanwijzen van de manco's in de zgn. nieuwe theologie.

De stof is verdeeld over 8 hoofdstukken, waarbij de nieuwe horizontalistische theologie telkens ter sprake komt, o.a. in verband met het bijbelgezag (hoofdstuk 2) en de antithese (hoofdstuk 7). De verontrusting over het horizontalistisch denken wordt o.a. in hoofdstuk 3 besproken.

Wij zijn Wentsel dankbaar voor zijn bestrijding van dit horizontalisme. Zo is zijn kritiek op H. M. Kuitert (pag. 48/9, 92/3) duidelijk. Vanuit de H. Schrift wijst Wentsel er

op, hoe God de Verhevene is, Die zijn werken overschrijdt. Zonder meer worden ook de opvattingen van Baarda e.a. veroordeeld, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen de Christus van de geschiedenis en die van de verkondiging (pag. 31, 40). Ook op de verzoeningsleer van dr H. Wiersinga wordt fundamentele kritiek geleverd. De schrijver verwijt Wiersinga dat bij deze Christus' offer niet op de Vader gericht is, en dat belangrijke teksten over het plaatsvervangend lijden en sterven van hun eigenlijke zin beroofd worden (pag. 66). In het algemeen worden in dit boek de tekorten van de horizontalistische theologie goed belicht, m.i. beter dan in het geschrift „geen ander fundament” uitgegeven door de synode van de geref. kerken (syn.), waarin men al te haastig over de bezwaren tegen deze stroming heenloopt en bij de verontrusten tekorten aanwijst.

Toch heeft het boek van Wentsel mij uiteindelijk niet kunnen bevredigen. Het spijt me erg, dit te moeten zeggen, maar ik zal me nader verklaren.

Wentsel doet het teveel voorkomen, alsof „horizontalisten” en „verticalisten” twee uiterste groeperingen zijn, die bij elkaar gebracht moeten worden. Op blz. 11 lezen we al: „Het doel van de reeks „Theologie en Gemeente” is allereerst om te trachten de polarisatie-verschijnselen binnen de kerk te doorbreken.” En dan wordt verder gesteld dat de ene groep stelt dat God onze nabije bondgenoot is, de ander valt in een tegenovergesteld uiterste door de stellen dat God slechts de verre Verhevene is. De ene pool beklemt, aldus Wentsel, dat het in de verzoening gaat om de vernieuwing van de maatschappij; de andere stelt op de voorgrond de verzoening van de zondaar met God.

Was het maar zo, dat hier alleen accentverschillen en eenzijdigheden liggen, dan moesten we elkaar verdragen en konden elkaar corrigeren.

Maar we worden hier geconfronteerd met een strijd tussen geloof en ongeloof, licht en duister, Christus en Belial (zie II Cor. 6 : 15). Paulus spreekt in Galaten tegenover de dwaalleraars en in Cor. tegenover hen, die de opstanding der doden loochenden ook niet van een polarisatie, die overwonnen moet worden.

Soms is het, of Wentsel dit alles ook zelf wel ziet. Schrijvende over Kuitert, stelt hij „Ging het slechts om eenzijdigheden, dan zou dit gemakkelijk te corrigeren zijn. Maar er gaat een bepaalde theologische visie achter schuil”. Maar dan spreekt Wentsel (na W. H. Velema's aangepaste theologie nog met waardering genoemd te hebben) ineens weer van grove eenzijdigheden en misverstanden, die opgehelderd moeten worden (pag. 49).

Spreekt de schrijver zo toch niet veel te argeloos over de nieuwe theologie, die met haar theorieën over de god binnen deze wereld niets van de rijkdom van ons geloof overlaat?

Soortgelijke vragen komen op als men leest wat Wentsel poneert over het gezag van de H. Schrift. Ook hier is veel in zijn opvattingen te waarden. Terecht betreft de schrijver de betrouwbaarheid van de bijbel op de betrouwbaarheid van God zelf. „Twijfel aan het betrouwbare Woord is twijfel aan de betrouwbaarheid van de Betrouwbare” (pag. 34).

Maar er worden ook andere toetsen aangeslagen. Op blz. 37 staat dat een fundamentalistische schrijftopvatting (met een inspiratieleer tot en met de komma's en punten) de bijbel losmaakt van haar historisch en menselijk karakter. Maar in de oorspronkelijke talen stonden niet eens komma's en punten. Wat wil Wentsel dan de „fundamentalisten” verwijten?

We komen even verder als we op blz. 80 lezen dat Paulus in Efez. 1 : 21 en Coloss. 1 : 16 (als hij spreekt over tronen, heerschappijen, overheden, machten en krachten bij de engelen) gebruik maakte van de toenmalige joodse voorstellingen over de engelenleer. In dit verband herinneren we aan een uitspraak van prof. Herman Ridderbos dat de namen „Jannes en Jambres” uit II Tim. 3 : 8 uit geloofsoogpunt niemand interesseren en dat men hier misschien wel met joodse of buiten-christelijke elementen te doen heeft (Geref. Weekblad, 2 april 1965).

De vraag blijft: Waarom kan Wentsel wel zeggen, dat die verschillende soorten engelen

aan joodse voorstellingen ontleend zijn, dus dat deze passage uit de bijbel in feite niet canoniek is, en waarom mag men dan niet zeggen, zoals velen dat doen, dat het bestaan van de engelen zelf, het bestaan van hemel en hel ontleend is aan laat-joodse voorstellingen?

Wentsel maakt (terecht) bezwaar tegen H. M. Kuitert, die eigenmachtig oordeelt, dat enkele gedeelten van Judas en II Petrus 2 niet in de bijbel thuis horen, nl. als gesproken wordt van de engelen die hun oorsprong ontrouw zijn geworden. Kuitert vindt dit een draadje met een apocryf trekje (Fries Dagblad, 9 jan. 1971, vergel. pag. 93). Maar waarom mag Wentsel dan wel zeggen, dat de vijf klassen engelen sobere resten zijn van een weelderige joodse engelenleer?

Ten aanzien van de verzoeningsleer levert Wentsel wel duidelijke en afdoende kritiek op Wiersinga (zie boven) maar aan de andere kant wordt ook weer gesproken van de waarde van zijn beschouwingen. Wiersinga zou aandacht vragen voor enkele verwaarloosde aspecten van de verzoeningsleer (het effect van Gods liefde in ons, pag. 66). We dachten dat ook in de klassieke gereformeerde theologie, ja in de hele rechtzinnige godgeleerdheid naast de leer van de rechtvaardiging ook grote nadruk is gelegd op de eis van de heiligmaking. Hier is geen kwestie van verwaarlozing door de rechtzinnigen, maar Wiersinga gaat totaal voorbij aan de bron en de mogelijkheid van een vernieuwing van ons leven, en trekt op deze wijze alles scheef.

Er staan wel enkele wetenswaardige dingen in het boek van Wentsel. Wist U dat Columbus' geloof om Indië via het westen te bereiken gegrond was op een passage uit het apocryfe boek Esdras? (pag. 15). Dat van Karel de Grote gezegd werd, dat hij sliep met Augustinus' „De stad Gods” onder zijn kussen? Ik wist het niet. Maar dit zijn uiteraard anecdotische bijkomstigheden.

Wanneer we een afsluitend oordeel zouden willen geven, zeggen we: Dankbaar, maar niet voldaan.

Dankbaar, omdat Wentsel, en andere woordvoerders van het „Confessioneel Beraad” in de (syn.) gereformeerde kerken een goed en degelijk geluid laten horen. Dankbaar omdat we naast schokkende uitspraken uit gereformeerde kring uit de rijen van de aanhangers van Voorlopig, het gereformeed Vedesberaad etc. ook dit nuchtere en bijbelse geluid mogen horen.

Maar we zijn niet voldaan, omdat we hier een stuurman hebben die het schip „in een horizontalistisch tijdperk” niet beslist een duidelijke koers wijst.

De titel spreekt toch over de koers van de kerk. Maar het is te vrezen, dat de „confessionelen” nu het schip van de kerk in de branding is, toch niet genoeg beslistheid en kloekheid opbrengen om de juiste koers te wijzen.

Om even in de taal van de scheepvaart te blijven, als een vaartuig lek geslagen is, gaan we toch niet lang delibereren hoe dat komt, maar er moet allereerst gepompt worden.

Er is in de kerken van dr Wentsel (en niet alleen in die kerken) veel dwaling. De schrijver wijst die duidelijk aan. Maar dwaling moet toch **geweerd**.

Zeker moet er eerst met dwalenden gesproken worden. Maar het gesprek met Kuitert en zijn medestanders wordt steeds voortgezet. Onder hen, die het gesprek voeren zijn meerderen die meer of minder sterke sympathie hebben voor de horizontalistische theologie. Wat kan uit zulk een gesprek worden? Waar blijft op deze wijze de bijbelse tuchttoefening? Het is jammer, dat Wentsel niet indringender over de noodzaak van deze kerkelijke tucht gesproken heeft. Deze zal ook tengevolge moeten hebben, dat hoogleraren en predikanten die de ernstige dwalingen, waarover Wentsel het heeft, propageren, van hun ambt ontheven worden.

Zoals we zeiden, dit gaat niet alleen de gereformeerde kerken, die dr Wentsel dient, aan. Ook de ned. herv. kerk, ook de r.k. kerk in Nederland lijdt onder de machtige invloed van dit horizontalistisch denken. En ook de kleinere kerken van gereformeerde belijdenis, die bijbelgetrouw bleven, zijn niet immuun voor dit denken. Daarom moeten we waken en bidden, de kerk zuiver te houden.

We weten, dat velen ons standpunt veroordelen als hooghartig en liefdeloos. Gaarne willen we erkennen, dat we op onze hoede moeten zijn voor een „leerheiligheid”, waarbij de beweging voor de dwalende gemist wordt. Maar er moet een niet minder grote beweging en liefde zijn voor de schapen die men niet mag overgeven aan allerlei wind van leer, waardoor de zielen onberekenbare schade zouden lijden.

En daarom, hoe hoog we het werk van Wentsel waarden, de koers die hij wil varen is geen goede koers. Met praten alleen komen wij er niet. Met een aarzelende houding, met half werk, met ten koste van alles een breuk willen voorkomen is de kerk niet gered.

Er komen in dit boekje enkele storende drukfouten voor. Op blz. 62 wordt verwezen naar Amos 6 : 8. Dit moet zijn Micha 6 : 8. Op bladzij 104 lezen we dat de grote synode van Dordrecht gehouden werd 1617/18. Het woord „grootstad” op blz. 71 is een lelijk germanisme.

De firma Kok geeft deze cahiers minder mooi uit dan de serie „cahiers voor de gemeente” van Hartvelt, Kuitert c.s. De kwaliteit van het papier van de cahiers van Van Dijk en Wentsel is veel minder. Toch is de prijs naar verhouding niet lager, zelfs vrij hoog.

Ondanks onze soms fundamentele kritiek houden wij oog voor het goede in dit boek. Daarom besluiten we met de wens, dat dit geschrift door velen gelezen worde. Het kan een heilzaam „tegenif” zijn tegen allerlei linkse lektuur. We hopen dat er een invloed ten goede van uitgaat, vooral in de kerken, waarvan de schrijver lid is.

Breukelen.

M. J. ARNTZEN

Persschouw

■ Ds Richard Wurmbrand

Er is momenteel veel te doen over ds Wurmbrand. Oosterse prelaten gaan fel tegen hem te keer. De Wereldraad desavouert zijn optreden in het Westen. De synode van de Geref. Kerken voldeed niet aan een verzoek f 25.000 ter beschikking te stellen voor de „ondergrondse kerk”, maar gaf opdracht een nader onderzoek in te stellen naar het werk van ds Wurmbrand. Het Friesch Dagblad publiceerde onlangs een interview met deze predikant. Ik neem daaruit een stuk over. En we zullen afwachten of wat ds W. daarin zegt weersproken zal worden.

Na de machtovername door de communisten in Roemenië bent u vrij snel gearresteerd. Hield dit verband met uw relatie tot de Wereldraad of waren er nog andere aanklachten tegen u?...

Ik werd niet direct na de communistische machtovername gearresteerd. Het Russische leger is in 1944 ons land binnengedrongen en ik werd eerst in 1948 gearresteerd. De aanklachten tegen mij waren legio, maar één, en wel de hoofdaanklacht, was, dat ik voor de Wereldraad van Kerken gewerkt heb. De Wereldraad van Kerken had destijds niet dezelfde karakteristieken als vandaag. Het was een anti-communistische organisatie. Toen de Wereldraad in 1948 in Amsterdam werd opgericht, werd nl. een verklaring afgegeven, dat men tegen het communisme was en op grond daarvan beschouwden zij mij natuurlijk als de vertegenwoordiger van een imperialistisch agentschap.

Heeft u de indruk dat uw verschijning in de westelijke wereld verwarring bij de organen van de Wereldraad veroorzaakte?...

Ja natuurlijk. Nadat ik Roemenië verliet kwam ik in Rome aan. Daar verbleef ik het eerst. En van Rome uit heb ik met de Lutherse Wereldbond, die bij de Wereldraad aangesloten is, getelefoneerd en later nog getelegrafeerd. Ik kreeg toen over de telefoon het verzoek alstublieft niet naar Genève te komen. Ik zei, dat ik wel naar

Genève wilde komen. Ik wist immers niets van de ontwikkelingen in de Wereldraad gedurende al die jaren. Dus zei ik dat ik naar Genève wilde komen om te vertellen wat er met mij gebeurd was, wat er in Roemenië plaats vond en om inlichtingen te geven over de christenvervolgingen. Maar men verzocht mij met klem om toch maar niet naar Genève te komen. „Wij betalen u de reis naar Noorwegen, of waar u maar heen wilt, maar komt u a.u.b. niet naar Genève”. En wel omdat er hier afgevaardigden uit communistische landen zijn en zij niet mogen horen, dat u met ons in contact bent. Ik vroeg toen: „Waarom bent u toch bang voor de communisten hier in het vrije Westen, in Genève? Wij waren in Boekarest nog niet bang voor hen, zoals we ook in Rusland niet bang voor hen geweest zijn”. Hun antwoord was: „Maar we willen toch graag dat u niet hierheen komt”... Ook had ik een telegram aan de Wereldraad van Kerken gestuurd. Ds Hanson van het secretariaat van de Raad heeft mij gezegd, dat hij dit telegram vernietigd had, opdat het niet in de handen van de communisten zou vallen.

Met wie van het secretariaat heeft u destijds contact gehad en gesproken?...

Met ds Paul Hanson. Hij zat in het secretariaat namens de Evangelisch Luthersche Wereldbond en was verantwoordelijk voor het contact met de vervolgte minderheden in de wereld. Daarna heb ik de secretaris-generaal van de Wereldraad, dr Carson Blake te New York ontmoet. Ik had me voorgesteld, dat hij een soort protestantse paus zou zijn. Ik was er zeker van, dat hij de „kinderen van God” vertegenwoordigde. Ik had immers geen idee van wat er in het Westen allemaal gebeurd was, na 12 jaar gevangenschap. Ik ben dus tot hem als tot een broeder gegaan. Ik ben begonnen hem te vertellen wat er in het Oosten gebeurt en ik wilde hem een lijst met de namen van een groot aantal predikanten in gevangenschap geven, maar hij wilde die niet aannemen en had er geen enkele belangstelling voor. Het enige waarin hij geïnteresseerd was, was de toezegging van mijn kant te krijgen, dat ik over alles zou zwijgen.

Bestaat er volgens u verband tussen deze houding en het feit dat in het Westen een theologie zijn intrede deed, die naar sommiger mening aansluiting zoekt bij de ideologie van het marxisme in zijn uiterste vorm, nl. het communisme?...

Natuurlijk, als men aanhanger is van de theologie der revolutie, dan vraagt men zich af, wat de revolutie de mensheid brengt. En dan komt daar opeens iemand als ik uit een land waar de revolutie heeft plaats gevonden en die vertelt de mensen, dat niet alleen de Christenen vervolgd worden. Nee, de Joden worden vervolgd, de revolutionairen worden vervolgd, zelfs communisten, want die bevolken in communistische landen in grote getale de gevangenis. Stalin's huisvrienden kwamen in de gevangenis terecht. En ik kom vertellen van het lijden van de eenvoudige boeren, die men alles heeft afgenomen. Ik kan nog begrijpen dat men kapitalisten hun bezit wegneemt, dat men miljonairs hun miljoenen afneemt, maar men neemt een kapper zijn kapperszaakje weg, een kleermaker zijn naaimachine af, en men neemt een jonge man zijn meisje af en ga zo maar door. En als ik dit alles vertel, dan is dat een streep door de rekening van de theologie der revolutie. Die hele gang van zaken bevalt hun natuurlijk niet. En wat hun vooral niet conveniënt is dat ik altijd met liefde over en tot de communisten spreek. Door deze liefdetoon winnen de mensen vertrouwen in ons. Ik predik nooit enige actie tegen het communisme, integendeel, ik verklaar dat men de communisten moet lief hebben, dat men tot hen moet spreken vanuit de liefde van Christus. Dat maakt op de mensen een grote indruk en daardoor is onze invloed zo sterk gegroeid. Anderen ergeren zich daaraan.

Ik las in een krant dat u gezegd hebt: communisme is de religie van de haat. Is dat niet te sterk uitgedrukt en moest er b.v. na de tsarentijd niet veel veranderen in Rusland?

De ideologie (theorie) verschilt soms van de praktijk. Marx was een mens van de haat. Hij heeft zijn eigen kameraden gehaat. Hij was een man die met Bakoenin niet op kon schieten, hij kon niet overweg met Lasalle. Hij was een jodenhater, hoewel hij zelf een jood was. Zijn boek „Het joodse vraagstuk” is een anti-semitisch boek. Zijn hart brandde van haat. Het Communistisch Manifest is een boek van hartstochtelijke haat. Hij had het ook wetenschappelijk kunnen schrijven. „Het Kapitaal”, bijv. is wetenschappelijk geschreven, maar het Communistisch Manifest is werkelijk een boek van de haat.

Bij Lenin valt vooral de haat tegen de godsdienst op. In zijn beroemde brief aan Gorki komt een zin voor, die men eenvoudig patholo-

gisch noemen kan. Hij zegt daar: „De kleinste gedachte aan een God(je) is veel gevaarlijker dan duizenden besmettelijke ziekten en natuurkatoestofen”. Ik heb eens aan een communistische officier in de gevangenis gevraagd: Geloof u werkelijk dat het geloof in God erger is dan kanker of tuberculose? U hebt kinderen. Zoudt u liever willen dat één van uw kinderen aan kanker zou sterven, dan dat het in God geloven zou? Toch heeft Lenin gezegd, dat het geloof in God slechter is dan duizenden ziekten en katastrofen. Dat is natuurlijk een pathologisch geval van haat, maar die heeft zich ook in de praktijk geopenbaard. Ze haatten en haten nóg terwille van de haat.

Prof. Verkuyl, bekend Nederlands hoogleraar in de Zendingswetenschappen in Amsterdam heeft vorig jaar in een interview door laten schemeren dat hij over materiaal beschikt, dat tegen uw voorstelling van zaken en activiteiten pleit. Ook is voorzichtigheid volgens hem geboden in verband met het ontbreken van financiële verantwoordingen van uw kant.

In de eerste plaats, alles wat ik over vervolgingen gepubliceerd heb is uitvoerig gedocumenteerd met citaten uit de Sovjet-pers zelf (u weet dit wel uit mijn boeken), zodat het onmogelijk tegengesproken kan worden. De vervolgingen zijn vaststaande feiten. Maar het is natuurlijk waar dat ik eenzijdig ben. Er bestaat immers een „heilige eenzijdigheid”. Men zou over Hitler zeer objectief kunnen schrijven. De mens Hitler had ook zijn mooie kanten. Hij was bijv. Eva Braun zeer trouw, er was iets hechtisch in zijn trouw tot het einde in die bunker. Hij was een vegetariër. Hij heeft voor het Duitse volk economisch veel gedaan. Maar als iemand miljoenen joden doodt en ook anderen bij miljoenen de dood instuurt, dan bekommer ik me helemaal niet meer om die positieve kanten. En ik, of beter wij, hebben ook nu te doen met lieden die tientallen miljoenen mensen hebben omgebracht, zodat ik een heilige eenzijdigheid vertegenwoordig. De communisten mogen wat mij betreft ook wat goeds of moois gehad hebben, maar dat kan in een discussie over hun onmenselijkheid niet eens meer gelden. Wat het tweede deel van uw vraag betreft, ik ben directeur van de stichting „Christus voor de communistische wereld”, die elk jaar door haar accountants gecontroleerde en getekende jaarstukken publiceert. En iedereen die ons daarom vraagt kan een exemplaar daarvan ontvangen, waar hij ook woont. Tevens kan hij alle inlichtingen ontvangen, die hij naar aanleiding daarvan hebben wil. Ons werk is geheel openbaar.

Zou een gesprek tussen professor Verkuyl en u niet verhelderend kunnen werken, zodat u elkaar beter begrijpt?...

Vanzelfsprekend! En graag! Ik ben nooit zo'n gesprek uit de weg gegaan. Ik heb met Carson Blake gesproken en met de president van de Lutherse Wereldbond. En met iedereen die contact met mij opneemt zal ik graag over alles praten. Mensen moeten met elkaar spreken, ook kritisch, dat is goed. Maar de leidinggevende figuren van de Wereldraad mijden me als de pest.

Men heeft in 1970 een vergadering in Frankfurt bijeengeroepen namens de Europese Commissie van de Wereldraad, die speciaal gewijd zou zijn aan de bezwaren tegen het missiewerk, dat structuren en personen in Oosteuropa verdacht zou maken. Had men u daarvan in kennis gesteld?

Neen. Er werden vertrouwelijke brieven aan de „rechters” gezonden met de uitnodiging tot deelname. Stelt u zich voor: Thans is Angela Davis in Amerika voor de rechtbank. Zij wordt ervan beschuldigd de hand te hebben gehad in de dood van vier mensen, maar zij is daar aanwezig, ze kan zich verdedigen, zelfs voor de t.v., zij heeft advocaten. Maar mij heeft men zelfs niet medegedeeld, dat er over mij geoordeeld zou worden. Toevallig is zo'n brief waarin de rechters samengeroepen werden, in mijn bezit gekomen. Wij weten dat de vice-minister van binnenlandse zaken in Roemenië, de heer Raduica, speciaal naar het Westen gereisd was om deze bijeenkomst te arrangeren. En dat Patriarch Justinianus, ook een man van de regering en de partij, ervoor overgekomen was. Wij bezitten er de bewijzen van, dat de hele zaak op deze wijze in het leven geroepen is. Ik werd echter helemaal niet opgeroepen. Dan heeft men protesten ontvangen vanuit de gehele wereld. Later heeft men dan medegedeeld dat de „kwestie Wurmbrand” helemaal niet ter sprake gekomen is en dat de conferentie dit doel niet had, maar alleen diende om de situatie in Roemenië te bespreken. Ook is er helemaal geen communiqué uitgegeven. Ze hebben de aftocht geblazen.

C.V.

KERKNIEUWS

Soemba-Borneo (11) — Uit brieven van cursisten (goeroe's):

'In verband met een besluit van een vorige Synode en ook gedrongen door ons hart moeten wij, goeroe's Indjil, een cursus van 6 maanden volgen. De cursus begon op 22 september 1971 en wordt gehouden te Mau Maru. De docenten van genoemde cursus zijn de beide eerw. heren: ds P. P. Goossens en ds K. Tanahomba'.

'Toen ik dit besluit hoorde was ik er mee eens, en ik verlangde er ook naar die cursus te volgen, omdat ik heel weinig weet van de kennis Gods; want alleen op deze wijze kan ik de taak, die me door Jezus Christus is opgelegd, naar behoren vervullen en Zijn gemeenten in de waarheid onderwijzen, ook om op de juiste wijze van Zijn Naam te getuigen in de wereld, die nog in de duisternis ligt'.

'Voordat de cursus begon had ik reeds in mijn hart het besluit genomen om de cursus niet te volgen, omdat ik geen voortgezet onderwijs heb genoten. Daarom had ik ook de boeken, die ik ontvangen had van ds G., om daaruit te leren voordat de cursus begon, nog niet bestudeerd. Maar toen de cursus bijna begon, al op 20-9-1971 wilde ik 's avonds gaan slapen; ik voelde in mijn hart een aansporing, die zei: je moet gaan. Aan die aansporing kon ik geen weerstand bieden. Het slot was dat ik de cursus begon te volgen'.

'Ik volg deze cursus met bijzonder veel plezier, omdat ds G. uitgebreide en heldere uit-

eenzettingen geeft over de inhoud van Gods Woord en hoe wij dat aan de gemeente moeten leren'.

'Wat het onderwijs betreft: dat vuurt onze harten ten zeerste aan, het prikkelt en schenkt grote vreugde'.

'Er is reeds onderwijs gegeven in: NT Matth. t/m Handelingen en zendbrieven; OT Genesis t/m Richteren. De wijze, waarop ZEerw. ons les geeft is aldus: elk hoofdstuk afzonderlijk krijgt een opschrift en elk vers, dat belangrijk is, wordt uitvoerig verklaard. Als ik er op let hoe het Woord des Heren wordt uitgelegd, dan verheugt dat mijn hart ten zeerste, want het is zo helder en raak, b.v. betreffende de kern van het evangelie, nl. dat wij gerechtvaardigd worden door het geloof in Jezus Christus'.

'Alleen als ZEerw. wij opdraagt om een gedeelte, dat is uitgelegd, opnieuw weer te geven, vind ik dat bijzonder moeilijk'.

'Wij voelen ons bijzonder tekortschieten en erg dom, vooral ik die slechts 4 jaren volksschool heb en al oud ben. Dit is het wat ons hart bedroeft'.

'Maar de Here, de bron van alles, schenkt mij enig inzicht in Zijn Wil'.

'Ds G. en ds T. hebben mij vermaand en gezegd: als je komt met een hart, dat werkelijk in de Here gelooft, dan zal Hij je zeker helpen door Zijn Geest bij het volgen van deze cursus!'

'Tijdens deze cursus worden we nog verzorgd met geld en bonnen; eigenlijk moesten onze gemeenten daarvoor zelf zorgen, maar die zijn zich daarvan nog niet bewust en zijn nog niet ontwaakt; daarom worden wij door de Nederlandse kerken bediend. Daarom beuigen wij, uw broeders op Soemba, u onze heel hartelijke dank'.

Zwitserland: Yverdon (Zuidpunt meer van Neuchâtel) Evang. Reform. Kirche, Plaine 48. Ds. Sartorius, 9.45 uur (Duitse dienst).

Frankrijk: Vannes (Bretagne) Eglise Réformée, 28 Rue de 8 mai 1945. 9.30 uur (Frans.)

Omgeving Bremen:

Zeven: v.m. 10.00 uur in Haus der Jugend te Zeven.

Seedorf n.m. 18.45 uur in het Protestants Militair Tehuis te Seedorf.

Omgeving Luneburgerheide:

Contact opnemen met ds P. Siderius, Koningbergerstr. 18b. 3103 Bergen, W.-Duitsland. Tel. 05051-2522.

Omgeving Detmold:

Bramsche v.m. 10.00 uur H. Geist Kirche. (Omgeving Nato siedlung.)

Lippe Detmold:

Blomberg v.m. 9.30 uur in het Protestants Militair Tehuis.

Omgeving Teutoburgerwald:

Borgholzhausen in het P.M.T. om de 14 dagen v.m. 10.00 uur.

Bohmte in het K.M.T. om de 14 dagen v.m. 10.00 uur.

Inlichtingen bij ds A. Kamman, Mazurenweg 8, 4807 Borgholzhausen, W.-Duitsland. Tel. 05425-5157.

Stolzenau a.d. Weser

Hessisch-Oldendorf bij Hameln.

Inlichtingen te verkrijgen in de plaatselijke militaire tehuizen.

Er wordt nog eens, wellicht ten overvloede, de aandacht op gevestigd, dat alle militaire tehuizen ook voor Nederlandse burgers toegankelijk zijn, teneinde aldaar consumpties te gebruiken of contacten te zoeken.

Voor contactadressen uit de broederenkring wordt verwezen achterin het z.g. „blauwe boekje”.

Luxemburg: Larochette: v.m. 10.00 uur in het Gemeentelijk Gymnastieklokaal. Om de 14 dagen dienst in het Nederlands. De andere zondagen in het Duits.

De raad van de Gereformeerde Kerk van Haren (Gr.) geeft bij deze met droefheid kennis van het overlijden van broeder

Niklaas Bakker

die op 16 juni door de Here op zeventigjarige leeftijd werd weggenomen.

De kerkeraad gedenkt met dankbaarheid aan de arbeid door deze broeder gedurende vele jaren als ouderling, dikwijls onder moeilijke omstandigheden verricht.

Trooste en sterke de Here zijn Vrouw en zijn kinderen met zijn beloften.

Romeinen 9 : 38, 39.

Voor de kerkeraad,
G. Visee, praeses
R. Kuiper, scriba

Jongen 23 jaar
zoekt

KENNISMAKING

met leuk meisje.

Brieven worden beantwoord.

Brieven onder no. 306 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

BIJBELS DENKEN OVER ISRAËL EN DE KERK

door Mevr. E. W. Hiebendaal

met onder meer

DES HEREN MAAL

Mogen onze kinderen aan het Avondmaal deel nemen?

en

HET NIEUWE VERBOND

Uitgave Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften, Rotterdam.

Giro 346974.

Tel. (010) 28 50 76.

f 3,90

Lectuur voor Uw vakantie!

EEN FLUIT VAN RIET

door E. IJskes-Kooger

Ruim 60 gedichten, aanvankelijk gepubliceerd in de Kerkbode voor N.- en Z.-Holland, zijn in deze fraai verzorgde bundel opgenomen. Vele lezers hebben de schrijfter gevraagd ze in boekvorm te laten verschijnen. We zijn blij het boekje, in zijn mooie omslag van Bert Koning, te kunnen presenteren aan al degenen die fijngevoelige christelijke poëzie kunnen waarderen, omdat ze weten dat een goede gedachte in dichtvorm beter onthouden wordt dan in proza.

92 pagina's.

Prijs f 7,50

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

Valkenburgerstraat 106,
Amsterdam. Tel. 020-236612. Postgiro 22960

KERKDIENTEN IN DE VAKANTIE

IN NEDERLAND

Heerde/Epe — Ook voor hen die hun vakantie doorbrengen in Heerde, Epe of omgeving, worden de kerkdiensten gehouden in het kerkgebouw Julianalaan 2 in Heerde. Aanvangstijden zijn aangegeven bij de kerk of telefonisch te verkrijgen onder nr. 05782-2145.

Almkerk-Werkendam — De kerk van Almkerk-Werkendam houdt haar diensten gedurende de maand juli in samenwerking met de kerk van Gorinchem in de aula van de Chr. H.B.S., Oude Hoven 8 te Gorinchem. Aanvang der diensten 10.00 en 16.45 uur.

Amsterdam-West en Zuid — De diensten van de kerken Amsterdam-West en Zuid worden in de maand juli gecombineerd.

De morgendiensten in „De Kandelaar”, Burg. Vening Meimerszlaan 64 om 9.30 uur.

De avonddiensten in de Pro Rege Kapel, Andreas Schelfhoutstraat 39 om 5.00 uur.

Haamstede-Renesse — Kerkdiensten uitgaande van de Chr. Geref. Kerk te Haamstede worden gehouden in de Ned. Herv. Kerk vanaf 25 juli tot en met 20 augustus telkens om 11 uur 's morgens en 5 uur 's avonds, uitgezonderd de diensten op 13 en 20 aug. deze vangen 's middags om 3 uur aan.

De diensten in Renesse worden gehouden in het Dorpshuis. Vanaf 2 juli tot en met 6 aug. vangen de diensten aan om 9.30 uur 's morgens en 6.30 uur 's avonds.

IN HET BUITENLAND

Italië: Evang. Kirche, Via Col di Lana Bolzano-Italië. Ds. Lindemeier. 9.30 uur. Duitse dienst.

Mededeling van het Bestuur

In overleg met de uitgever is besloten dat de Persvereniging de administratie van ons blad van hem zal overnemen. Alle abonnees, die hun abonnementsgeld nog niet hebben betaald over de jaargang die met 1 april jl. is ingegaan, worden daarom verzocht dit te storten op postrekening 44.83.67 van de Penningmeester van de Geref. Persvereniging „Opbouw” te Utrecht.

Het Bestuur